

पारदर्शकतेवरील घातक युद्ध

साथीच्या धोरणांवरील अधिकृत गुप्तता संकट वाढवते

ऑगस्ट २०२० मध्ये मोदी सरकारने लस प्रशासन आणि रोलआउटशी संबंधित सर्व बाबींवर कोव्हीआयडी-१९ (नेगव्हॅक) साठी नॅशनल एक्स्पर्ट ग्रुप ऑन व्हॅक्सिन अॅडमिनिस्ट्रेशन ची स्थापना केली. एनईजीव्हीएसीच्या बैठकांच्या तपशीलासाठी माहिती अधिकार (आरटीआय) कायद्यांतर्गत विचारले असता, तज्ज्ञ गटाचे सूत्रसंचालन करणाऱ्या आरोग्य मंत्रालयाने उत्तर दिले की, संबंधित कागदपत्रे कुठे आहेत हे माहित नाही. या साथीच्या रोगाचा सामना करण्यासाठी स्थापन करण्यात आलेल्या इतर टास्क फोर्सच्या तारखा आणि मिनिटे विचारली असता, इंडियन कौन्सिल ऑफ मेडिकल रिसर्चच्या (आयसीएमआर) डॉ. निवेदिता गुप्ता यांनी या विचित्र तर्काने ही विनंती नाकारली: "माहिती सार्वजनिक क्षेत्रात नाही". कोव्हॅक्सिनच्या रोलआउटसाठी आयसीएमआर आणि भारत बायोटेक यांच्यात सामंजस्य करार (एमओयू) मागितला असता, तिनेही तोच प्रतिसाद दिला.

सात वर्षांच्या सत्तेच्या माध्यमातून मोदी सरकारने पद्धतशीरपणे आरटीआय कायद्याला खीळ बसली आहे. साथीच्या रोगाचा सामना करताना पारदर्शकतेवरील युद्धामुळे घातक परिणाम होतात. गेल्या वर्षभरात दाखल केलेल्या आरटीआय विनंतीला निर्लज्ज नकार त्याचे प्रतिसाद चिन्हांकित करतात. अशी गुप्तता सीओव्हीआयडी-१९ शी संबंधित बाबींच्या संपूर्ण स्पेक्ट्रममधून चालते - लस उत्पादन आणि किंमतीच्या निर्णयांपासून, गेल्या वर्षीच्या लॉकडाऊन नियोजनापर्यंत आणि ₹१०,००० कोटी पेक्षा जास्त पीएम केअर्स फंडाची स्थापना आणि संचालन. मोठ्या प्रमाणावर अतिकेंद्रीकरण आणि गैरकारभाराचे आवरण म्हणून ओपेसिटी काम करते.

लसीकरण कार्यक्रम

दररोज हजारो मृत्यू झाले असले, तरी सरकार जीवनरक्षक धोरणे आणि निर्णयांची माहिती रोखत आहे. उदाहरणार्थ, भारताचा लसीकरण कार्यक्रम घ्या. ३ जानेवारी रोजी भारतीय औषध नियंत्रक जनरलने (डीसीजीआय) कोव्हॅक्सिनला मान्यता दिली. आजपर्यंत भारत बायोटेकने फेज ३ क्लिनिकल चाचण्यांमधून सहकाऱ्यांचे पुनरावलोकन केलेले अंतरिम कार्यक्षमता विश्लेषण प्रकाशित केलेले नाही. डीसीजीआयने कोव्हॅक्सिन आणि कोव्हिशील्डयांना तातडीची मान्यता देण्याच्या निर्णयाबद्दल आरटीआय च्या विनंतीचा इन्कार केला आहे, असा दावा केला आहे की कार्यक्षमता आणि सुरक्षिततेबद्दलची माहिती गोपनीय व्यावसायिक माहिती आहे. परंतु अशी माहिती नियमितपणे सहकाऱ्यांच्या पुनरावलोकन केलेल्या नियतकालिकांमध्ये प्रकाशित केली जाते आणि नियामकांद्वारे जनतेला उघड केली जाते. प्रभावीपणे, डीसीजीआय ज्याला "११०% सुरक्षित लस" म्हणतात त्यावर गुप्त निर्णय घेत आहे. परंतु कोव्हॅक्सिन प्रशासित लोकांना या घोषणेला संमती देणे आवश्यक होते की गंभीर प्रतिकूल परिणाम झाल्यास, लसीशी कारणात्मक दुवा स्थापित केला तरच नुकसान भरपाई दिली जाईल.

दुसरे म्हणजे, लसींच्या रोलआउटला कमतरतेचा मोठा फटका बसतो. जुलैपर्यंत ३० कोटी भारतीयांना लस देण्यात आल्याच्या उद्दिष्टाच्या तुलनेत आतापर्यंत केवळ ४ कोटीहून अधिक भारतीयांना पूर्णपणे लस देण्यात आली आहे. आयसीएमआरच्या नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ व्हायरोलॉजी (एनआयव्ही) आणि कौन्सिल ऑफ सायंटिफिक अँड इंडस्ट्रियल रिसर्च-इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ केमिकल टेक्नॉलॉजी (आयआयसीटी) यांच्या मदतीने आणि आयसीएमआरच्या सहमालकीच्या मदतीने कोव्हॅक्सिन विकसित केले जाते. त्याचे उत्पादन सरकारसाठी सर्वात सोपे

आहे आणि सार्वजनिक क्षेत्रातील मोठ्या प्रमाणात लस उत्पादन क्षमता निष्क्रिय आहे. तर, लसींची सरकारसक्षम कमतरता काय स्पष्ट करते?

आयसीएमआरप्रमाणेच एनआयव्हीही भारत बायोटेकबरोबरचा सामंजस्य करार आणि कोवॅक्सिनच्या संशोधन आणि विकासात सार्वजनिक गुंतवणुकीची पूर्ण व्याप्ती जाहीर करण्यास नकार देतो. त्याचप्रमाणे भारत बायोटेकबरोबरच्या संशोधन सहकार्याचा तपशील आणि कोवॅक्सिनमधील सार्वजनिक निधीची गुंतवणूक, आयआयसीटीदेखील माहिती नाकारते आणि या विनंतीला "गोपनीयतेचे अनावश्यक आक्रमण" असे संबोधते. दरम्यान, कोवॅक्सिन जगातील सर्वात महागड्या लसींपैकी एक म्हणून खासगी रुग्णालयांमध्ये पोहोचला आहे, ₹१,२०० पेक्षा जास्त डोस. आणि आयसीएमआर लसीवर 5% रॉयल्टी मिळवत आहे. हे आणि माहितीचे इतर स्क्रॅप्स केवळ सर्वोच्च न्यायालयाने साथीच्या रोगावरील सुओ मोटू जनहित याचिकेवर सुनावणी केल्याबद्दल सार्वजनिक आहेत. सरकारच्या सारांश बडतर्फीमुळे केवळ नागरिकांच्या माहितीच्या मूलभूत अधिकाराचे उल्लंघन होत नाही तर आरटीआय विनंत्यांना अपील प्रक्रियेत ढकलले जाते जे दोन वर्षांचा कालावधी घेऊ शकते. मूलभूत माहिती मिळविण्यासाठी नागरिकांना माहिती आयोग आणि उच्च न्यायालयांकडे जावे लागते म्हणून वेळ आणि संसाधने वाया जातात.

माहिती ब्लॅकहोल

प्रभावी नियोजन आणि प्रशासन अंधारात घडू शकत नाही आणि तज्ञ मृतांची संख्या आणि त्रास हे गैरव्यवस्थापन आणि तयारीच्या अभावाला विषाणूइतकेच जबाबदार धरतात. अधिकृत गुप्तता शास्त्रज्ञ, सार्वजनिक आरोग्य आणि धोरण तज्ञांची सरकारला वेळेवर अभिप्राय आणि सूचना देण्याची क्षमता कमी करत आहे. अशी माहिती ब्लॅकहोल आहे की ९०० हून अधिक शास्त्रज्ञांनी पंतप्रधानांना माहिती आणि माहिती उपलब्ध करून देण्याचे आवाहन केले आहे. पण त्यात फारसा बदल झालेला नाही.

सर्वोच्च न्यायालयाने सरकारला सीओव्हीआयडी-19 धोरणांशी संबंधित माहिती उघड करण्याचे आदेश द्यावेत, आरटीआय कायद्याच्या कलम 4 आणि 7 च्या अनुषंगाने, जे जीवन आणि स्वातंत्र्याच्या परिणामांसह सक्रिय आणि तातडीच्या प्रकटीकरणांशी संबंधित आहेत. वसाहतवादी भारतातील दुष्काळांबद्दल लिहिताना अमर्त्य सेन यांनी असा युक्तिवाद केला की, जिथे माहिती मुक्तपणे वाहते तेथे मोठ्या प्रमाणात भूक आणि मृत्यू होत नाही. साथीच्या रोगव्यवस्थापनासाठी डिटो.

अनिकेत आगा अशोक विद्यापीठात शिकवतात; चित्रांगदा चौधरी कलम 14 च्या संपादकमंडळावर पत्रकार आहेत